

Uluslararası İDA (ÖİD) Projesi: Öteki'nin İmgeleri ve Deformasyonu

İkinci dönem 2023-2027

-Proje Sahibi:

FIMIM Araştırma Merkezi, Bologna Üniversitesi Modern Diller Edebiyatları ve Kùltürleri Bölümü

-Koordinatörler:

Nahid Norozi, Giuseppe Cecere, Carlo Saccone

- Projeye dahil olan Katılımcılar:

Prof. Riza Tunç Özben (University of Kùrklareli), Prof. Nivin Sobh (University Al-Azhar, Kairo), Prof. Hussein Mahmoud (University Badr, Kairo), Prof. Djaouida Abbas, Prof. Aicha Chekalil (University of Blida 2-Algeria), Dr. Fabio Tiddia (Researcher ASTREA, Tehran), Prof. Rahilya Geybullayeva (University of Baku), Prof. Denita Haveric (University of Sarajevo), Prof. Sona Haroutyunian (Università di Venezia and University of Yerevan), Prof. Andrea Celli (University of Connecticut).

- Bologna Üniversitesi İDA üyeleri

Anna Sirinian (Dip. DISCI, area armenistica e caucasica), Chiara Conterno (Dip. LILEC, germanistica), Francesco Benozzo (Dip. LILEC, area filologia romanza e celtica), Giuseppe Cecere (Dip. DISCI, area di arabistica e islamologia); Ines Peta (Dip. LILEC, area di arabistica), Nahid Norozi (Dip. LILEC, area iranistica), Michael Dallapiazza (Dip. LILEC area di germanistica e studi ebraico-tedeschi), Özen Nergis Dolcerocca (Dip. LILEC, area di turcologia), Riccardo Campi (Dip. LILEC, francesistica), Mette Rudvin (Università di Palermo, anglista e area indo-musulmana), Elisa Pontini (Dip. LILEC - area di germanistica)

“ÖİD Projesi” TANITIMI

1. Önsöz

Akdeniz dünyası, yirminci yüzyılın son çeyreğinden bu yana sayısız sarsıntı geçirmiş ve 21. yüzyıl başlangıcından itibaren de sayısız travmatik olay atlatmıştır. Söz konusu travmatik olaylar arasında 1990'larda Balkanları etkileyen savaş olayları, o yılları takip eden yıllarda Çeçenya ve Kafkasya, ve sonrasında iki Körfez savaşı ve eski Avrupa sömürgeci güçlerinin rolünün belirleyici olduğu Libya, Suriye ve Irak'ı da içine alan son dönem çatışmaları kademeli olarak yer almıştır.

Çoğunlukla Hıristiyan ve Müslüman halkların sıklıkla karşılaştıkları bu üzücü olaylar, Akdeniz'e komşu ülkelerin ekonomik ve kültürel seviyedeki iyi komşulukları ve işbirliklerinin geleneksel bağlarını fazlasıyla zorlamışlardır.

Kuşkusuz, Akdeniz halkları arasındaki karşılıklı duyulan güvensizlik ve şüphe seviyesi azalmamış; Öteki ile ilgili önyargılar ve kimi zaman özet yargılamalar her yerde, gazetelerde, medyada ve sokakta

duyulmaktadır. Bu yeni bir durum değildir. Ortaçağda Müslümanlar Batı dünyasında “Sarazen” olarak bilinmekteydi ve Avrupa’dan gelen Hıristiyanlar ise Müslüman dünyasında etimolojik olarak “frang” kelimesinden türemiş, belirsiz bir terim olan “farangi” adıyla bilinmekteydiler. Tam da bu sebeple, günümüz üniversite kurumları, içerisinde sonsuz artikülasyon, farklılaşma, akım ve nüans barındıran bir kültür-medeniyetini tek bir terim içine sıkıştıran ve onu belirsiz kılan bu tür dilsel basitleştirmelere karşı durmak/savaşmak için bir araya gelmelidir. Ortaçağ’dan bu yana kullanılan diğer terimler gibi Öteki’yi de avam bir terime indirgemek zaten kısa vadede sökülmesi zor olan bir engelin inşası anlamına gelmektedir. Birçok ticari ve kültürel mutlu anlardan oluşan bizim *ortak tarihimizi* anlaşılabilir ya da bilinmez kılan engeller. Hıristiyan olmayan bir Avrupa’nın var olduğunu biliyoruz, Cordoba ve Palermo gibi büyük başkentlerin zenginleştiği Müslüman dönemin Sicilya’sı ve Endülü’sü ya da Yahudi kökenli olan ve Avrupa’nın Nazi öfkesi tarafından tahrip edilmeden önce Avrupa’nın entelektüel gelişimine büyük destek sağlayan 20. yüzyıl Avrupalı aydın kesimin göze çarpan kısmı buna örnek olarak verilebilir/buna dahildir. Ancak aynı zamanda 19. yüzyıl Bağdat’ında al-Ma’mun Sarayında dini sorunları ulemalarla tartışan piskoposların olduğu Arap-Hıristiyan dünyası da örnek olarak verilebilir. Lübnan’dan Irak’a, Orta Doğu ve Akdeniz’in Güneyi boyunca uzanan kıyıları arasına yayılmış sayısız topluluğu tanıyan bu Arap-Hıristiyan dünyası Nahda Harekatı döneminin, başka bir deyişle 19. ve 20.yüzyıl arasında Arap Rönesans döneminin başrol oyuncusu olmuştur. “İkinci Roma” denilen Bizans İmparatorluğunun varisi olan Türk-Osmanlı dünyası, Avrupa meselelerinde sadece savaşlar yoluyla değil; Venedik ile ticaret ve diplomatik ilişkiler aracılığıyla, hatta mektuplar, görsel sanatlar ve bilhassa müzikte kendine has bir iz bırakarak Avrupa ilişkilerinde çokça yer almıştır.

Aynı biçimde Doğu-Batı muhalefeti de yanılıcı olabilir: Alessandro Bausani gibi büyük İslam bilimci, Arap filozofları ve bilim adamları (aslında Arap yazarları, ancak çoğunlukla Araplar olmak üzere Türkler ve Persler) tarafından verilen büyük katkıyı, Yunan filozofların sistematik düşünce sistemi aracılığıyla İslam’ı “batı kültürünün önemli bir parçası” olarak tanımlamaktaydı. “Batı”nın, Avrupa kimliğinin olmazsa olmaz bir unsuru olarak Hıristiyanlık, yaşam kaynağını antik kitaplardan ve Doğu’da yaratılmış kutsal yazılardan alır. Kur’an-ı Kerim’de İncil’deki bütün Peygamberlere yer verilmektedir; İsa Peygamber için onursal bir yer ayrılmıştır ve bir süreye Meryem süresi (19. ayet) adı verilmiştir. Bugün “Batı” olarak adlandırdığımız kökler bazı sürprizler barındırabilir. İslamiyet öncesi İran’da Cündişâpûr’da M.S. 271’den itibaren yalnızca Sasani İmparatorluğu ya da İkinci Pers İmparatorluğu değil, aynı zamanda bilhassa M.S. 529’da Giustiniano tarafından Atina Akademisi’nin kapatılmasının ardından Geç Helenistik Ekümenik bölgeden ve Hindistan’dan gelen filozofların ve akademisyenlerin çalışmalarından faydalanan olağanüstü bir çeviri ve bilimsel araştırma merkezi etkin bir şekilde çalışmalarına devam ediyordu. Burada Cündişâpûr’da Yunan ve Hint dillerinden ve hatta Çince’den tercüme yapılmış ve astronomi, matematik ve tıp gibi çeşitli bilim dalları ilerlemiştir. Bütün bu çalışmalardan, Cündişâpûr Akademisi’nin doğal mirasçısı Bağdat Halifesi’nin “Bilgelik Evi”nde (*Beyt’ül Hikmet*) görülen Abbasiler döneminden itibaren İslam dünyası kapsamlı bir biçimde yararlanacaktır. Bağdat’ta, çoğunlukla Yahudi ve Hıristiyan tercüman aileleri sayesinde, bilhassa Yunanca’dan ve Süryanice’den ilerleyen yüzyıllarda daha da gelişen ve Arapça (Gazzâlî’den, İbn-i Heysem’den, İbn-i Sina’dan, Râzî’den, Fârâbî’den, Câbir bin Hayyan’dan) olarak ayrıntılı bir biçimde yorumlanarak zenginleştirilen bilimsel ve felsefi metinler tercüme edilmeye devam edilecek ve Ortaçağ Hıristiyan Batı’ya yeniden aktarılacaktır. Kısa zamanda Hıristiyanlarca (1085) yeniden ele geçirilen Toledo’nun zengin kütüphanesinde bu defa Arapça’dan Latince’ye kadar daha büyük bir aktarım başlayacak ve daha sonraları bu aktarımdan Skolastik felsefe, daha sonra ise Aziz Albartus Magnus ve Aquinalı Aziz Thomas yararlanacaktır.

Atina, Cündişâpûr-Bağdat, Toledo: Bağdat Beyt’ül Hikmet, Cündişâpûr Akademisi ve onun halefi, antik dönemden (yalnızca Yunan değil!) Latin Ortaçağ’a kadar bilgi aktarımının merkezinde bulunur, çok uzun zamandır en uzak ve bu nedenle de etkisini yitirmiş bağları ortadan kaldırmaya ya da yok etmeye uzanan “batılı bilginin kökleri”nin merkezi bağlantı noktasını oluşturur.

Kutsal Kitap ve Yunan Helenistik mirası Akdeniz’de daima paylaşılmaya devam ettiğinde, Doğu ve Batı hakkında ciddi bir şekilde konuşmaya devam edilebilir mi? Yahudi-Hıristiyan ve müslüman vahiy edebiyatının büyük konularının (Miraç) Dante’ye ve Muhyiddin İbnü’l-Arabî’ye, Immanuel

Romano'ya ve Hakim Senaî'ye döndüğü ne zaman ortaya çıkar? 18.yüzyıla kadar Avrupa'da El-Kanun fi't-Tıb ve Jâbir ibn Hayyân'ın Simya ilmi ne zamana kadar araştırılmaya devam etti? Akdeniz dünyası farklı etnik dilleri ve dinleri kesinlikle tanımış, Haçlı Seferlerinden sömürgecilikten kurtulma savaşlarına kadar mücadele eden halklara tanıklık etmiş; ancak konu Doğu'dan ve Batı'dan bahsetmeye geldiğinde yanıltıcı görünmektedir.

2. ÖİD Projesinin Amaçları

ÖİD projesi (Ötekinin İmgeleri ve Deformasyonu) Akdeniz halkları arasındaki Ötekinin imgesinin, aslında Ötekinin birçok deformasyonu olduğu ve olmaya devam ettiğinin tartışmasız gerçeğini unutmak istemez. Ve bu Akdeniz, Büyük İskender'den itibaren Hindistan'ın sınırlarına kadar etkisini gösteren Büyün Akdeniz'dir.

Yeni bir Öteki imgesinin oluşması ırkçılık düşünceleriyle dolu 21. yüzyılın acil bir meselesidir ve bu mesele çeşitli medya organlarında, okullarda ve üniversitelerde henüz oluşmamıştır. Bu projenin amaçlarından biri, bu noktada bulunmaktadır: sadece edebiyat ve diğer alanlarda, hala fazla güçlü olan *deformasyonlarından* yola çıkarak, Ötekine yeni bir *şekil vermek*. Kur'an-ı Kerim'de (XVIII, 60) Musa'nın al-Khidr (Elia) adlı gizli peygamber ile birlikte "iki denizin birleştiği yer"e (*majma' al-bahrayn*) doğru seyahat ettiği okunmaktadır. Yorumcular, birçok başka yerler dışında modern çağ öncesi dünyanın iki deniz arasında bulunan Süveyş Berzahı olarak tanımlamışlardır; fakat oldukça gizemli bu ifade, ruhun Hiç-Bir-Yerini, hiçbir şekilde geçişli dünyalar ve gerçeklikler arasında gizemli sinir ve buluşma noktasını ima edebilir de. Musa'nın sözlerinde ("İki denizin birleştiği yere kadar yoluma devam edeceğim", Kur'an, XVIII, 60), çatışmalar ve bir ideal ve kimlik krizi yaşayan Akdeniz ülkelerini bilinçli bir şekilde benimsemesi ve cesaretle gerçekleştirmesi gereken bir manifesto bulunuyormuş gibi gelmektedir.

ÖİD projesi, Ötekinin imgesini ile ilgilenen ve onu değiştirebilen, özellikle araştırmalarını yapmaya yeni başlayan genç araştırmaları ilgilendirmektedir. Bu fikirlerden yola çıkarak Bologna Üniversitesinin FIMIM Araştırma Merkezi tarafından Türkiye (İstanbul Üniversitesi), Mısır (Kahire Üniversitesi) Mağrip (Algeri-Blida Üniversitesi) arasında bir ağın kurulmasını düşünmüştür. Proje, Akdeniz dünyasıyla bağlı olan ve *ortak tarihimizin* merkezini ilgilendiren gelişmeye katkıda bulunan İran ve Mezopotamya'ya kadar uzanmaktadır.

ÖİD projesi edebiyat, karşılaştırmalı edebiyat, halklar arasındaki kültürel ilişkilerin tarihi üzerine yoğunlaşmaktadır. Haçlı seferlerinden bugüne dayanan Avrupa-Arap ilişkileri, Orta Asya ve Akdeniz ülkeleri ile sürekli temas geçen İran-Türk dünyası, Ortaçağ'dan Modern Çağ'a ve Çağdaş döneme uzanan bir zaman dilimi boyunca dikkate alınacaktır. Bütün çalışmalar daha geleneksel Arap, Latin, İran, Türk ve Ortaçağ bilimlerini unutmadan yürütülecektir. Bu bilimler, *Migranten Literatur* (Göçmen Edebiyatı) veya *cultural studies* (Kültürel Çalışmalar) gibi daha spesifik alanlar ile bir diyalog içerisine yerleştirilecektir. Nitekim bugün, edebiyat ve kültürel olgulara uygun bir çerçeve ve arka plan veren tek bir tarihi ve kültürel dünyada bulunmaktayız.

3. Konuya ilişkin eklemeler

Proje düzenleme kurulu projenin üç temel konu başlığını şu şekilde belirlemiştir:

- Edebi formlar. Hint-Akdeniz dünyasının edebiyatında Ortaçağ'dan günümüze kıyasla konular, hedefler ve türler (şiir, roman, tiyatro, vb.)
- Anlatı, Seyahat ve *Göçmenlik* edebiyatında Öteki'nin (sarazen, farangi, göçmen, sömürgeci, yahudi, çingene) kimliği
- Hint-Akdeniz dünyasında algılama ve çeviri tarihi (Avrupa yazarlarının Orta Doğu dilleri ile Ortadoğu yazarlarının ve Akdeniz'in güney kıyısında Avrupalı dillere çevirileri)

4. Öngörülen faaliyetler ve Proje çıktılarının sunulma araçları

- Yabancı bir meslektaşın davetlisi olarak seminerler / konferanslar (yerel programlama)
- Yerel Sempozyumlar
- Uluslararası konferanslar (projenin çeşitli merkezlerinde dönüşümlü olarak)

IDA Projesinin çeşitli yerel sorumluları, proje üyelerinin araştırma sonuçlarını sunabileceği bölüm dergilerinde ve / veya yazı serilerinde yer açmak için harekete geçecektir.

Bu amaçla temin edilmesi öngörülen diğer konular:

- Proje özel sayısı
- Proje kapsamında gerçekleştirilen konferanslar ve sempozyumlarda sunulan bildirilere, sunumlara dönük yazı dizisi